

Angelika Kalinowska

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0001-8392-7749

**Mariusz Z. Jędrzejko, Adam Szwedzik (red.),
*Pedagogika i profilaktyka społeczna Nowe wyzwania.
Konteksty. Problemy,***

**Oficyna Wydawnicza von Velke & Oficyna Wydawnicza ASPRA,
Milanówek–Warszawa 2018, ss. 368**

Społeczeństwo ponowoczesne jest narażone na wiele zagrożeń. Nierzadko niebezpieczeństwa te są wynikiem braku dostatecznej wiedzy i świadomości, jak właściwie i z pewnym dystansem wykorzystać dorobek ofiarowany przez płynną nowoczesność. Doskonałym obrazem powyższej problematyki jest publikacja pt. *Pedagogika i profilaktyka społeczna. Nowe wyzwania. Konteksty. Problemy* pod redakcją dr. hab. Mariusza Jędrzejki, prof. UTH oraz dr. Adama Szwedzika. Praca składa się z wprowadzenia, czterech części – działów tematycznych oraz podsumowania. Jest ona zbiorem artykułów, które ukazują problemy i zagrożenia, na jakie narażone są dzieci, młodzież, a także osoby dorosłe. Autorzy wskazują również propozycje oddziaływań profilaktycznych wobec omawianych niebezpieczeństw.

Zbiór otwiera tekst Mariusza Z. Jędrzejki oraz Adama Szwedzika *Wprowadzenie. Pedagogika i profilaktyka społeczna w epoce przyspieszenia i wielkich zmian. Czy i jak możemy sprostać wyzwaniom przyszłości?* Autorzy już na samym wstępie podkreślają, że ich celem jest podjęcie dyskusji naukowej na temat pułapek współczesności, zagrożeń dla eg-

zystencji dzieci, młodzieży oraz dorosłych. Padają słowa krytyki wobec nadmiernej dostępności, jaką daje ludziom Internet, przede wszystkim dlatego, że klientami sklepów internetowych są dzieci już w wieku 7 lat, a nawet młodsze. Obecną kulturę nazywają kulturą konsumenci-ką, gdyż cechuje ją prymitywność. Badacze zauważają, że znacznie zwiększa się liczba osób uzyskujących wyższe wykształcenie, wciąż rozwijają się nowe technologie, które mają ułatwiać codzienność, lecz ukazują bardzo istotny fakt, że mimo pojawiania się tych czynników w funkcjonowaniu ludzi widać wiele zachowań ryzykownych, a technologie, zamiast usprawniać pracę, prowadzą do uzależnień. Autorzy wskazują, że wraz z poszerzającą się działalnością profilaktyki społecznej niestety zwiększa się również ilość patologii społecznych. Natomiast pojawiające się zmiany, które mają przynosić korzyści, są utopiami, które charakteryzuje brak refleksyjności i to, że odnoszą się one tylko do wymogów, jakie stawiają zastane, tymczasowe sytuacje. Autorzy piszą, że „nauka bardziej fotografuje rzeczywistość niż ją zmienia”¹, a przyczyną tego jest fakt, że większość naukowców nie funkcjonuje w realnym życiu badanych jednostek. Zamiast dostarczania społeczeństwu tylko rozważań teoretycznych – które również są niezwykle istotne – badacze powinni skupić się na prezentacji schematów działania w konkretnych sytuacjach problemowych.

Część pierwsza publikacji została nazwana *Cyfrowy świat wielkich szans i wielotypowych zagrożeń*. Fragment ten składa się z pięciu artykułów, które w głównej mierze odnoszą się do ryzyka związanego z funkcjonowaniem w cyberprzestrzeni. Tekst pierwszy nosi tytuł *Gry wideo – co powinni wiedzieć rodzice, nauczyciele i pedagodzy?* i został napisany przez Agnieszkę E. Taper. Autorka po przedstawieniu historii powstawania gier wideo wskazała wiele niekorzystnych czynników, które wynikają z nieprawidłowego korzystania z gier wideo, zaliczając do nich m.in. zaburzenia w psychice czy występowanie symptomów abstynencyjnych. Poza negatywnymi aspektami, badaczka wskazała również pozytywne wynikające z korzystania z wyżej wskazanych urządzeń. W artykule przedstawiono kilka klasyfikacji gier wideo. Poza prezenta-

¹ M. Z. Jędrzejko, A. Szwedzik, *Pedagogika i profilaktyka społeczna. Nowe wyzwania. Konteksty. Problemy*, Milanówek–Warszawa 2018, s. 34.

cją autorskich badań, Taper omówiła również znaczenie symboli znajdujących się na opakowaniach gier. Kolejny artykuł *Telephone zombie. Zjawisko fonoholizmu wśród uczniów jako nowa forma cyberzaburzeń*, którego autorami są Dariusz Sarzała i Mariusz Z. Jędrzejko, przekonuje nas, że mówiąc o kompulsywnym korzystaniu z urządzeń cyfrowych, nie należy nazywać tego zjawiska uzależnieniem, lecz cyberzaburzeniem. Badacze prezentują szereg wynikających z fonoholizmu konsekwencji w sferze biologicznej i psychicznej. Donoszą, że pojawienie się tego typu zjawisk wynika z faktu, że producenci wprowadzający urządzenia cyfrowe nie dbają dostatecznie o to, by konsument miał pełną świadomość, do czego przeznaczony jest sprzęt i jak prawidłowo z niego korzystać. Podkreślają, że dzieci urządzenia te traktują już na równi z zabawkami. Ukazują, że być w sieci, znaczy istnieć, a posiadanie najnowszego smartfonu jest czynnikiem dającym przynależność do danej grupy społecznej. Autorzy uważają, że kłopotem nie jest samo posiadanie takich sprzętów, lecz nieumiejętność prawidłowego ich wykorzystania i ryzyko nadużywania. Trzeci tekst, *Cyberbullying wśród dzieci i młodzieży. Zjawisko, uwarunkowania, delegacje profilaktyczne*, napisali Izabela Kochan oraz Mariusz Z. Jędrzejko. Badacze zauważają, że wzrósł poziom agresji słownej, która w szczególnej mierze jest ulokowana w świecie wirtualnym, w którym trudno zidentyfikować anonimowego agresora. Natomiast ofiary tej formy przemocy, zmagając się z atakami w sieci, często podejmują próby samobójcze. Agresja słowna w środowisku internetowym nosi nazwę cyberbullyingu. Przedostatni tekst został zatytułowany *Patologia na piedestale, próba oceny zjawiska patostreamu, jego źródła i wpływu na rozwój dzieci i młodzieży*. Paweł Siedlanowski wyjaśnia i charakteryzuje, czym jest patostream, a także wskazuje, jakie ma on konsekwencje dla jego widzów. Siedlanowski patostream definiuje jako „amatorskie filmiki [...] zamieszczane poważnie w serwisie YouTube, ukazujące na wizji patologiczne zachowania: upijanie się do nieprzytomności, wyzwiska, awantury, bójki, poniżanie, podpalanie kolegów, wymioty, załatwianie się do wiaderka...”². Badacz podkreślił, że poprzez występowanie i oglądanie takich przekazów znacznie zmniejsza się respekt wobec zjawiska śmierci czy bólu.

² Tamże, s. 128.

Pierwszą część zamyka artykuł *Cyberpornografia, cyberpedofilia, sexting. Patologiczne zachowania seksualne w Internecie* autorstwa Sylwestra Bębasia i Mariusza Z. Jędrzejki. Badacze wskazali, że Internet może być miejscem pożądanym przez pedofilów, którzy dzięki tej technologii znajdują źródło zaspokojenia swoich potrzeb. Przedstawili, czym jest cyberpornografia oraz zjawisko sextingu.

Drugi rozdział książki został nazwany *Uzależnienia chemiczne, czyli wielkie pułapki*. Składa się on z trzech artykułów odnoszących się do uzależnień, bazując zwłaszcza na uzależnieniach chemicznych. Pierwsza publikacja tej części, *Marihuana jako wyzwanie dla szkolnej profilaktyki zachowań ryzykownych i uzależnień*, autorstwa Anny Błaszczuk i Mariusza Z. Jędrzejki, odnosi się do błędnie pojmowanego zjawiska „lecniczej marihuany”, podkreślając, iż w medycynie nie korzysta się z marihuany, lecz aktywnych związków konopi. Zawarte w mass mediach informacje dotyczące tzw. narkotyków miękkich najczęściej są oparte na wiedzy potocznej. Artykuł drugi *Nadużywanie leków OTC przez osoby starsze. Zjawisko, konsekwencje, uwarunkowania, delegacje dla profilaktyki* to tekst autorstwa Małgorzaty Chmielewskiej i Mariusza Z. Jędrzejki. Badacze definiują, czym są leki OTC oraz jakie konsekwencje wynikają z ich nadużywania. Podkreślają także, aby zaprzestać sprzedawania leków w supermarketach czy stacjach benzynowych, gdyż nie ma w tych miejscach osób mających kwalifikacje, aby udzielić informacji lub porady dotyczącej sprzedawanego produktu. Autorzy uwydatniają problem masowego przyjmowania leków wydawanych bez recepty, przede wszystkim przez osoby powyżej 70. roku życia. Ostatnią publikacją jest artykuł zatytułowany *Stosunek Unii Europejskiej oraz niektórych państw członkowskich UE do marihuany. Regulacje w poszczególnych krajach członkowskich*, jego autorami są Kaja Kasprzak i Mariusz Z. Jędrzejko. Już na samym początku badacze podkreślają, że marihuana jest narkotykiem, który Europejczycy zażywają najczęściej. Zauważają różnorodność podejść w stosunku do tego narkotyku, gdyż w jednych krajach jest ona zabroniona, w innych dozwolona, w jeszcze innych stosowana wyłącznie w celach medycznych. Autorzy poza omówieniem regulacji prawnych przedstawiają również nowelizacje prawa, takie jak: od 1 lipca 2018 roku w Kanadzie dozwolono sprzedaży i zażywania marihuany. Natomiast w Polsce w 2017 roku wprowadzo-

no nowelizację ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii, „...będąca podstawą prawną do wprowadzenia dostępu do (importowanych) konopi indyjskich na receptę”³.

Przedostatnia, trzecia część, nazwana *Nowe pułapki*, przedstawia główne problemy nowoczesności. Joanna Lewczuk zaprezentowała artykuł *Psychologiczne konsekwencje ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży. Wybrane problemy*. Autorka scharakteryzowała takie zjawiska, jak: ryzykowne zachowania seksualne młodzieży, wykorzystywanie seksualne, gwałt, nastoletnie cięższe. Omawiając te zagadnienia, podała również przyczyny, konsekwencje i sposoby zapobiegania ich występowaniu. Z kolei artykuł *Ponowoczesność jako źródło dezintegracji i zagrożenie bezpieczeństwa dzieci i młodzieży (perspektywa socjologiczno-pedagogiczna)* został napisany przez Jarosława Bugajskiego i Mariusza Z. Jędrzejkę. Naukowcy definiują takie pojęcia jak ponowoczesność oraz nowoczesność płynna, ukazując ich cechy charakterystyczne: indywidualizm i pluralizm. Bardzo ważnym stwierdzeniem jest fakt, iż jednym z aspektów płynnej nowoczesności jest wolność, lecz jest to „wolność OD niż wolność DO”⁴. Ukazali również, iż w ponowoczesności wszystko jest na „5 minut”, a to przynosi wiele niekorzystnych skutków, m.in. uzależnienia, egoizm czy trudności w nawiązywaniu relacji interpersonalnych. Trzecim artykułem tej części jest tekst pt. *Społeczne konsekwencje pracoholizmu rodziców*, którego autorami są Agnieszka Peszka i Mariusz Z. Jędrzejko. Badacze w swojej publikacji zajmują się pracą jako wartością dla człowieka, korzyściami i stratami są z nią związanymi. Odnoszą się także do bardzo powszechnego w XXI w. zjawiska pracoholizmu. Przedstawiają jego konsekwencje dla osoby wykonującej pracę ponad normę, ale również w odniesieniu do strat, jakie ponosi rodzina pracoholika.

Varia. W poszukiwaniu rozwiązań w niezrównoważonym świecie jest to tytuł czwartej części omawianej publikacji. W rozdziałach, które zostaną przedstawione poniżej, autorzy bardzo często odnoszą się do nauk głoszonych w Piśmie Świętym oraz nauk papieskich. Artykuł pierwszy, *Źródła kryzysów we współczesnej rodzinie w świetle nauki Ko-*

³ Tamże, s. 215.

⁴ Tamże, s. 257.

ścioła katolickiego, autorstwa Jarosława Bugaja, przedstawia bardzo szczegółowo fenomen sekularyzacji, czyli dechrystianizacji, odkościelnienia. Badacz podkreśla, że człowiek XXI w. skupia się na swoich indywidualnych potrzebach i wyborach życiowych, a druga osoba jest mu potrzebna tylko do osiągnięcia pewnych celów. Autor porównuje biblijne ujęcie małżeństwa z tym, które jest propagowane w obecnej rzeczywistości. J. Bugaj podkreśla, że rodzina współczesna jest w sytuacji kryzysowej. Redaktorzy naukowemu tomowi, czyli Adam Szwedzik i Mariusz Z. Jędrzejko, są autorami drugiego tekstu czwartej części książki pt. *Godność i sumienie człowieka w nauczaniu Kościoła katolickiego podejmującego walkę ze zniewoleniem narkotykowym*. Autorzy uważają, iż ludzie nasyceni są „błotem informacyjnym”⁵, które ma na celu manipulować ich do zmiany wartości na te, które są obecnie pożądane. Podkreślają, że profilaktyka społeczna powinna opierać swe działania na Biblii, a jej pierwszorzędym działaniem powinno być zwiększanie świadomości dzieci na temat tego, że każdy człowiek ma tylko jedno życie i powinien je szanować. Drugim aspektem jest uwydatnianie takich cech jak roztropność, rozważa i godność. W stosunku do siebie samego i do bliźniego. Ostatnim artykułem jest tekst Rafała Bodarskiego *Znaczenie edukacji w hierarchii wartości człowieka dorosłego*. Autor porusza tak ważne kwestie jak wygórowane ambicje rodziców w sferze edukacyjnej dzieci, czy to, że coraz więcej osób uzyskuje wyższe wykształcenie, a jakość nauczania niestety ma tendencję spadkową. Bodarski skupia swą uwagę na pojęciu planowania. Wykazuje, że jest to jeden z etapów działania. Przedstawia, że dzięki planowaniu człowiek może określić korzyści z podejmowanych działań, ale także konsekwencje z niewywiązania się z danej pracy. Podkreśla, że planowanie nadaje kierunek działalności człowieka i pozwala stronić od skutków, które mogą mieć wpływ na kształtowanie się samooceny człowieka i motywacji do działania.

Publikacja została zakończona artykułem *Młode pokolenie w zwarowanej rzeczywistości. Podsumowanie – dlaczego nie wolno się poddawać?* autorstwa Mariusza Z. Jędrzejki, Adama Szwedzika, Dariusza Sarzała, Romana Sieronia, Anny Błaszczuk, Sylwestra Bębasa. Badacze swoje

⁵ Tamże, s. 311.

konkluzje zaczynają od stwierdzenia, iż liczba szans (jakie daje nam era ponowoczesna) równa się liczbie zagrożeń, na jakie narażony jest bezustannie człowiek. Autorzy podkreślają także, że ponowoczesność wpływa na proces wychowania, m.in. takie czynniki, jak: nieumiejętność rozróżnienia wiedzy rzetelnej od płytkiej, górowanie kultury prymitywnej nad kulturą wysoką⁶ czy narastanie problemu uzależnień. Zgodnie uważają, że płynna nowoczesność daje człowiekowi przyzwolenie na to, aby sam ustalił granice w swej egzystencji.

Pedagogika i profilaktyka społeczna. Nowe wyzwania. Konteksty. Problemy to książka, w której został ukazany praktyczny wymiar pedagogiki i profilaktyki społecznej. Autorzy, poza najnowszymi badaniami naukowymi, przedstawili wiele wypowiedzi i opinii praktyków oraz osób związanych z omawianym środowiskiem. Zestawienie perspektywy teoretycznej i praktycznej pozwala czytelnikowi zrozumieć sens podjętej tematyki, a także uświadomić zakres omawianych zagrożeń. Tym, co wyróżnia pracę spośród wielu pozycji o podobnej tematyce, jest fakt, iż autorzy przedstawiają autorskie propozycje oddziaływań profilaktycznych. Dzięki temu odbiorca łatwo może odnieść zawarte w publikacji treści do praktyki życia codziennego. Niezwykle istotne z punktu widzenia odbiorcy jest to, iż najważniejsze aspekty zostały uwydatnione w ramkach (w innym kolorze), dzięki czemu można szybko wyselekcjonować informacje.

Autorzy przekazują czytelnikowi naukową wiedzę, obalając przy tym wiele potocznych opinii. Poruszanie trudnej i różnorodnej problematyki, otwarte wyrażanie własnego zdania przez autorów, a także praktyczny wymiar pracy sprawiają, że publikacja może być inspiracją dla dogłębnego przyjrzenia się otaczającej rzeczywistości i zadaniu sobie pytania o to, czy zmierzamy w dobrym kierunku. Natomiast dla innych badaczy może stać się punktem wyjścia do podjęcia kolejnych badań dotyczących tej problematyki. Recenzowana pozycja może stanowić kompendium wiedzy o zagrożeniach, jakie niesie za sobą epoka ponowoczesności dla m.in. pedagogów, pracowników placówek oświatowych, wychowawców placówek opiekuńczo-wychowawczych i resocjalizacyjnych, kuratorów sądowych, a także rodziców zastępczych.

⁶ Tamże, s. 350.

Dodatkowym atutem książki mogłoby być także wskazanie przez autorów pozytywnych aspektów wynikających z ponowoczesności. Zestawienie zagrożeń z dorobkiem płynnej nowoczesności mogłoby się przyczynić do tego, że społeczeństwo miałoby większą świadomość, jak rozsądnie wykorzystać to, co ma mu do zaoferowania obecna rzeczywistość.